

[itobiad], 2022, 11 (3): 1838-1861

<p>Ahlâkî Erdemler Bağlamında İsa Mesih'in İnsanlığının Taklidi ve Takibi</p> <p>Imitation and Following the Humanity of Jesus Christ in the Context of Moral Virtues</p> <p>Video Link: https://youtu.be/jb-wNLX_a8s</p>	
<p>Zekiye SÖNMEZ</p> <p>Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi Ph.D., Afyon Kocatepe University, Faculty of Islamic Sciences e-mail: zsonmez@aku.edu.tr ORCID: 0000-0003-1672-4823</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 24.07.2022
Kabul Tarihi / Accepted	: 27.09.2022
Yayın Tarihi / Published	: 29.09.2022
Yayın Sezonu	: Temmuz-Ağustos-Eylül
Pub Date Season	: July-August-September

Atıf/Cite as: Sönmez, Z. (2022). Ahlâkî Erdemler Bağlamında İsa Mesih'in İnsanlığının Taklidi ve Takibi . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (3) , 1838-1861 . doi: 10.15869/itobiad.1148044

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Zekiye SÖNMEZ)

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN.

Ahlâkî Erdemler Bağlamında İsa Mesih'in İnsanlığının Taklidi ve Takibi

Öz

İki bin yılı aşkın süredir varlığını devam ettiren Hıristiyanlığın en önemli şahsiyeti muhakkak ki İsa Mesih'tir. Onun bu önemi, Hıristiyanlık için bir inanç meselesi olmasının yanı sıra, diğer insanlara benzemeyen olağanüstü doğumu ve ölümüyle ilgili konuların Hıristiyan dünyasında sürekli olarak tartışılıyor olmasından ileri gelmektedir. Nitekim İsa ile ilgili tartışmaların önemli bir kısmını, onun Bâkire Meryem'den babasız olarak dünyaya gelmesi ve kendisini bütün insanlığın günahı için çarmıhta feda etmesi oluşturmaktadır. Bu durum, İsa Mesih'in bir insan mı yoksa tanrısal bir varlık mı olduğu tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Nihayet Hıristiyanlar, zaman içinde yaptıkları toplantılarda İsa Mesih'in hem bir "Tanrı" veya "Tanrı'nın Oğlu" hem de bir "insan" olduğuna karar vererek konuyu çözümlemişlerdir. Bununla birlikte bir Tanrı veya insan olarak İsa Mesih'in Hıristiyanlar tarafından nasıl "modelleneceği" veya "taklit edileceği", diğer bir deyişle "Mesih'in taklidi" (*imitatio Christi*) de tartışılan bir başka konu olmuştur. Bu bağlamda "Bir Hıristiyan, her şeyde Mesih'i taklit eden ve onu takip eden kişidir" sözü, Hıristiyanlar nezdinde İsa Mesih'in örnek alınacak "en mükemmel model" olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle Mesih'in taklidi meselesi öncelikle Pavlus ve Kilise Babalarının, sonrasında 13. yüzyılda Assisili Francis ve 15. yüzyılda *De Imitatione Christi* adlı kitabın yazarı Thomas a' Kempis ve sonraki yüzyıllarda Batılı Hıristiyan teologların gündeminde olmuştur. Bahsedilen süreçte İsa Mesih'in "tanrısallığının, insanlığının ve bedenselliğinin taklidi" olmak üzere üç türlü taklidinden söz edilmiştir. Bu çalışmada onun tanrısallığının ve bedenselliğinin taklidinden ziyade, İsa Mesih'in insanî özelliklerinin taklit veya takip edilmesi konu edilecektir. Özellikle konu; İsa Mesih'in öğretisinde sıkça vurgulanan "Tanrı ve komşu sevgisi, alçakgönüllülük ve uysallık" gibi temel ahlâkî erdemler bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hıristiyanlık, Hıristiyan Ahlâkı, Ahlâkî Erdemler, Mesih'in Taklidi, Tanrı Sevgisi, Alçakgönüllülük, Uysallık.

Imitation and Following the Humanity of Jesus Christ in the Context of Moral Virtues

Abstract

The most important figure of Christianity, which has existed for more than two thousand years, is undoubtedly Jesus Christ. His importance stems from the fact that besides being a matter of faith for Christianity, issues related to his extraordinary birth and death, unlike other people, are constantly discussed in the Christian world. As a matter of fact,

an important part of the discussions about Jesus was that he was born without a father from the Virgin Mary and that he sacrificed himself on the cross for the sin of all humanity. This situation brought with it the debate whether Jesus Christ was a human or a divine being. Finally, in the meetings they held over time, the Christians resolved the issue by deciding that Jesus Christ was both a "God" or "Son of God" and a "man". However, how to "model" or "imitate" Jesus Christ as a God or human being by Christians, in other words, "imitatio Christi" has also been another topic of discussion. In this context, the phrase "A Christian is a person who imitates and follows Christ in everything" is important in terms of showing that Jesus Christ is the "most perfect model" for Christians. For this reason, the issue of the imitation of Christ was primarily on the agenda of Paul and the Church Fathers, Francis of Assisi in the 13th century and Thomas a' Kempis, author of *De Imitatione Christi* in the 15th century, and Western Christian theologians in the following centuries. In the aforementioned process, three kinds of imitations of Jesus Christ are mentioned: "imitation of his divinity, humanity and corporeality". In this study, rather than imitating his divinity and corporeality, imitation or following the human characteristics of Jesus Christ will be the subject. Especially the subject; it will be discussed in the context of basic moral virtues such as "love of God and neighbor, humility and meekness" which are frequently emphasized in the teaching of Jesus Christ.

Keywords: History of Religions, Christianity, Christian Ethics, Moral Values, Imitation of Christ, Love of God, Humility, Meekness.

Giriş

Ortaya çıkışından bu yana Hıristiyanlığın en önemli "örnek" şahsiyeti İsa Mesih'tir. İsa Mesih'in, Bâkire Meryem'den babasız olarak dünyaya geldiği, çarmıhta bütün insanlığın günahı için acı çekerek öldüğü, ölümden dirildiği ve sonra Baba Tanrı'ya yükseldiği şeklindeki konular sürekli olarak Hıristiyanların gündeminde olmuştur. Bu nedenle İsa'nın kimliği, kişiliği ve öğretisi yüzlerce yıl tartışılmış ve sonunda onun "tanrısal" ve "insani" olmak üzere iki yönlü bir kişiliğe sahip olduğu kabul edilmiştir (Gündüz, 2008, ss. 32-36). Onun iki yönlü kimliği veya kişiliği hakkında ilk konuşanlardan birisi Pavlus olmuş ve o İsa'nın Tanrı biçiminde olduğundan, ancak kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak tanrısallığını bir yana bıraktığından ve insan suretine bürünerek kendini alçalttığından söz etmiştir (Filipililer 2:7-8). Benzer şekilde o, "İsa'nın yaşamı bedenimizde açıkça görülsün diye İsa'nın ölümünü her an bedenimizde taşıyoruz. Çünkü İsa'nın yaşamı ölümlü bedenimizde açıkça görülsün diye, biz yaşayanlar İsa uğruna sürekli olarak ölüme teslim ediyoruz" (2. Korintliler 4:10) diyerek, İsa'nın enkarne olmuş Tanrı-insan kimliğinden bahsetmiştir.

Pavlus'un yanı sıra erken dönem Kilise Babalarından Lyonlu Irenaeus (yk.130-yk. 202) da İsa'nın, "Bâkire'den doğmuş Tanrı'nın Oğlu Mesih" olduğunu söylemiştir. Ona göre İsa

Mesih, Tanrı-insan olarak Pontius Pilatus'un zamanında acı çekerek ölmüş, tekrar dirilmiş ve zafere yükselmiştir. Mesih, kurtulanların "Kurtarıcısı" ve yargılananların "Yargıcı" olarak görkemle gelecek, gerçeği bozanları ve Babası'nı ve kendisinin gelişini hor görenleri sonsuz ateşe gönderecek olandır (R. M. Grant, 1997, s. 96). Ayrıca Irenaeus'a göre İsa, sınanmak için insan olduğu gibi, yüceltilmek için de Söz (Logos) idi. Dahası o "Tanrı'nın Sözü olan Rab, Tanrı'nın Oğlu ve Meryem'den doğan insanoğludur; insandan geldi ve insan olarak doğdu ve insanoğlu oldu" (R. M. Grant, 1997, s. 103) diyerek İsa Mesih'in tanrısal kimliğinin yanı sıra insanî kimliğine de vurgu yapmıştır. Aslında Irenaeus Rab (Öğretmen) İsa'nın "Söz" olarak insan biçimine dönüştürülmesini, insanların Tanrı'yı gerçek manada tanıyabilmesi için zorunlu olduğunu vurgulamak istemiştir. Nitekim Yuhanna "Tanrı'yı hiçbir zaman hiç kimse görmedi. Baba'nın bağrında bulunan ve Tanrı olan biricik Oğul O'nu tanıttı" (Yuhanna 1: 18) diyerek Tanrı'nın tanınmasının Mesih aracılığıyla gerçekleştiğini ifade etmiştir.

Irenaeus gibi Hippolu Augustinus (354-430) da İsa'nın tanrısal ve insanî kişiliğinden söz etmiştir. Ona göre İsa Mesih, her şeye egemen Baba Tanrı tarafından bizim için gökten indirilmiş, Kutsal Ruh ve Bâkire Meryem'den doğmuş Baba'ya eşit bir Tanrı-insandır. Bir başka ifadeyle o, Baba'yla birlikte ebedî olarak var olmuş, Bâkire'den dilediği zaman doğmuş, Tanrılığını gizleyecek şekilde insan olmuş, dilediği zaman çarmıhta ölmüş, "Mesih", "Tanrı" ve "insan" kimliğine sahiptir (Saint Augustine, 1955, ss. 294, 297). Kendall, Mesih için İngilizce "being made" (yapılmak) kelimesini kullanmış ve bunun Yunanca aslının "yaratılmak" değil, insan suretinde "olmuş olmak" veya "doğmak" anlamına geldiğinden söz etmiştir. Ayrıca o, İsa Mesih'in yaratıcısının olmadığını, onun her şeyden önce var olduğunu, her şeyin ondan oluştuğunu ve onun yeni bir duruma dönüştüğünü vurgulamıştır (Kendall, 2007, s. 53). Ona göre İsa özünde Tanrı gibi değildi, ama o Tanrı'ydı. Görünüşte diğer insanlara benziyordu, çünkü o da bir insandı. Bu nedenle "yapılmak" Mesih'in doğal doğumunu ifade etmektedir. (Kendall, 2007, s. 55). Dolayısıyla Kendall ve bahsedilen Kilise Babaları bir şekilde İsa Mesih'in hem bir Tanrı hem de bir insan olduğunu vurgulamaktadır. Her iki yönüyle İsa Mesih, Hıristiyanlar nezdinde örnek alınması veya taklit edilmesi gereken bir kişidir. Çünkü onlar, İsa Mesih'i taklit ederek onunla birleştiklerine, yeniden yaratıldıklarına ve tek mükemmel varlık Tanrı'yı daha iyi tanıdıklarına inanmaktadır (R. M. Grant, 1997, s. 123). Sözü edilen Hıristiyan teologların bu söylemleri, bir taraftan insanın tanrılaştırılması anlayışını ve bunun Mesih'in tanrısal kişiliğiyle ilişkisini, diğer taraftan onun insanî veya dünyevi rolünün yeryüzünde yaşayanlar için "mükemmel bir hayat modeli" olduğunu göstermektedir.

Mükemmel bir model olarak İsa Mesih'in bir "Tanrı" ya da "insan" olarak nasıl taklit edileceği veya takip edileceği de tartışılmıştır. Bununla birlikte bu konu Tanrı'nın ve doğanın taklidi bağlamında Antik Yunan'dan beri tartışıla gelmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Yunanca ve Latince kullanılan "taklit", "örnek alma" ve "benzeme" anlamındaki "imitation", "sequor", "mimeomai" ve "mimesis" gibi kelimeler, Hıristiyanlıkla birlikte Tanrı'nın veya Mesih'in taklidi ve örnek alınması bağlamında

Kutsal Kitap ve onun yorumlarında sıklıkla kullanılmıştır (Halliwell, 2002, s. 138; Martens, 2003, s. 59; Ong, 1994, s. 76). Ayrıca İsa Mesih'in bir Tanrı ve insan olarak taklidiyle ilgili "itaat etme, takip etme, taklit etme ve örnek alma" gibi kavramların anlamlarında da yüzyıllar içinde vurgu farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu konuda yazılan eserlerde, özellikle de 11. ve 12. yüzyıllardakilerde, kimi zaman İsa'nın tanrısallığının taklidine, kimi zaman da onun insanlığının takip ve taklit edilmesine vurgu yapılmıştır (Constable, 1995, s. 169). Muhtemelen bu durum aynı İncil metinlerinin farklı şekillerde yorumlanmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Sözü edilen kelime ve kavramlar çerçevesinde İsa Mesih'in taklidi konusu öncelikle "Mesih'i taklit ettiğim gibi, siz de beni taklit edin" (1. Korintliler 11:1), "Siz de büyük sıkıntılara karşın, Kutsal Ruh'un verdiği sevinçle Tanrı sözünü kabul ederek bizi ve Rab'bi örnek aldınız" (1. Selanıklılar 1:6) ve "Bunun için, sevgili çocukları olarak Tanrı'yı örnek alın. Mesih bizi nasıl sevdiyse ve bizim için kendisini güzel kokulu bir sunu ve kurban olarak nasıl Tanrı'ya sunduysa, siz de öylece sevgi yolunda yürüyün (Efesliler, 5:1-2) şeklindeki sözleriyle Pavlus tarafından dile getirilmiştir. Benzer konular daha sonraları Lyonlu Irenaeus, İskenderiyeli Origen (185- yk. 253/254) gibi birçok Kilise Babası ve Hıristiyan teologlar tarafından da tartışılmıştır. Irenaeus, Mesih'in yeryüzünde yaşayanlara "bir model olarak taklit edilmesi" gerektiğinden söz ederken; Origen Mesih'in hem ahlâkî hem de ontolojik birliğin sağlayıcısı olarak taklit edilmesi gerektiğini savunmuştur. İskenderiyeli Cyril (375- 444) ise Mesih'in bütün insanlığın kurtarıcısı olabilmesi için onun "tam bir insan olduğunun ya da onun aracı rolünün" kabul edilmesi gerektiğinden söz etmiştir. Böylece Kilise Babaları "Mesih'in enkarnasyonu, dünyevi yaşamı, özellikle çektiği acılar, onun kurtarıcı rolü için gerekliydi" mesajını vermeye çalışmış olmanın yanı sıra ona bağlılığın bir işareti olarak; onun itaatinin, alçakgönüllülüğünün, merhametinin ve diğer insanî niteliklerinin taklit edilecek erdemler olduğundan bahsetmişlerdir (Constable, 1995, s. 170).

Hıristiyan din adamları da İsa Mesih'i örnek almaya çalışmış ve onun Hıristiyanlar için örnek bir model olduğundan söz etmişlerdir. Bu bağlamda 398'den itibaren uzun süre Konstantinopolis Piskoposluğu yapmış, hitabetinin güzelliğinden dolayı "altın ağızlı" olarak nitelendirilmiş ve erken dönemlerin en büyük vaizi olarak kabul edilen John Chrysostom (yk.347-407) (Wilken, 1999, s. 622) "Mesih'i örnek almak ve onun emirlerine uymak için Hıristiyanıdır. O halde en mükemmel model olan ona bakın. Böyle bir taklit bizim için mümkündür; o bizi insan doğamızın üzerine çıkarır ve bizi Tanrı'ya benzer kılar" (Hillyer, 1979, s. 98) sözleriyle İsa'nın Hıristiyanlar için vazgeçilmez bir örnek olduğunu vurgulamıştır.

Hıristiyanlar için en önemli örnek olan İsa Mesih'in taklit ve takip edilmesi konusu; onun hayatı, dünyaya geliş sebebi ve öğretisiyle yakından ilgilidir. Bir başka ifadeyle konu, Hıristiyanlığın "kurtuluş" anlayışı veya Tanrı'nın insanlığı kurtarma planıyla ilişkilidir. Hıristiyanlara göre İsa Mesih bir "kurtarıcı"dır ve bundan dolayı "onun günahsızlığının ve kusursuzluğunun" örnek alınması veya taklit edilmesi gerekir. Çünkü

Mesih, insanlara yeni bir doğum vermiş, onları özgür kılmış, iyileştirmiş ve kurtarmıştır. Dahası o, insanlara sonsuz hayatı ve Baba Tanrı'nın yüzünü görmeyi vadetmiş, bütün dünyevi bağlılıkları bırakmaya ve her türlü tarifi ötesinde bir mutluluğa çağırmıştır (Osborn, 1976, s. 61). Pavlus'a göre ise İsa Mesih; hayatıyla, ölümüyle ve dirilişiyle Âdem'in hatasından dolayı bütün insanlığı ilgilendiren yanlış düzeltme eylemini gerçekleştirmiştir. Diğer bir ifadeyle Tanrı, ilk insan Adem'in işlediği hatayı İsa ile düzeltmek istemiştir:

Çünkü ölüm bir tek adamın (Âdem) suçu yüzünden o tek adam aracılığıyla egemenlik sürdüyse, Tanrı'nın bol lütfunu ve aklanma bağışını alanların bir tek adam, yani İsa Mesih sayesinde yaşamda egemenlik sürecekleri çok daha kesindir. İşte, tek bir suçun bütün insanların mahkûmiyetine yol açtığı gibi, bir doğruluk eylemi de bütün insanlara yaşam veren aklanmayı sağladı. Çünkü bir adamın söz dinlememesi yüzünden nasıl birçoğu günahkâr kılındıysa, bir adamın söz dinlemesiyle birçoğu da doğru kılınacaktır (Romalılar 5:17-19).

Dolayısıyla Pavlus'a göre Mesih'in dünya sahnesinde olması, Tanrı'nın kurtarıcı etkinliğini ve doğruluğunu gösterme meselesidir. İsa öğretisinde Tanrı Egemenliği temasını işlemekte, ancak Pavlus'a göre Tanrı Egemenliği doğruluk, esenlik ve sevinç meselesidir (Romalılar 14:17). Bu açıdan bakıldığında doğruluğun ahlâkla ilişkisi Pavlus'un teolojisinin merkezini oluşturmakta ve ona göre "doğruluk" ilkesi her şeyin nihâi amacını göstermektedir. Tanrı'nın doğruluk eylemi, adaleti gerçekleştirmesi ve koruması için gereklidir. Zira Tanrı adaletini Mesih aracılığıyla gerçekleştirmekte veya bu gerçekleşmenin doğasını gösteren Mesih'in kendisidir. Bir diğer ifadeyle Tanrı'nın adaleti Mesih aracılığıyla, Mesih'te veya Mesih ile birlikte yerine getirilmektedir. Ayrıca Tanrı'nın doğruluk eyleminin etkisi, yeni bir hayat yaratmada ve insanları Tanrı'yla uzlaştırmada kendisini göstermektedir. Bu yeni hayattan ve uzlaşmadan, itaat ve doğru hayatın anlamı ve imkânı doğmaktadır (Hillyer, 1979, s. 100; Osborn, 1976, ss. 16-17). Böylece Tanrı'nın insanlığı kurtaran doğruluk planı, insanların Tanrı ile olan ilişkilerini onarmakta ve onları yeni ahlâkî varlıklar yapmaktadır.

Pavlus'un bu görüşlerinin yanı sıra Tinsley, teolojik olarak Mesih'in taklidini "Mesih'te enkarnasyon inancının ön varsayımlarından biri ve insanlığın bir örneğe olan ihtiyacı" şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre Hıristiyan inancında Tanrı'nın taklidi kurtuluş için bir araç değil, onun meyvesidir. Kaçınılmaz olarak bu, Kutsal Ruh'un çalışması ve lütuf yoluyla mümkün olan Mesih'in taklidi şekline dönüşmektedir (Tinsley, 1986, s. 293). Dolayısıyla Pavlus ve Tinsley, İsa'nın hem tanrısallığına hem de insanlığına vurgu yapmaktadırlar. İsa Mesih'in insanlığına yapılan vurgu daha etik bir İsa Mesih karakterini ortaya çıkarmakta ve bu durum insanın ahlâkî (etik) davranışlarına yeni bir ilgi meydana getirmektedir. Ancak ahlâkî açıdan taklidin; iyi, kötü veya tarafsız olup

olmadığı, taklit edilen değerlerin ve karakterlerin özelliklerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Duyndam, 2004, s. 12). Böylece kişinin kimi veya neyi ya da değer addedilen hangi şeyi taklit edeceği ve örnek alacağı önem arz etmektedir. Zikredilenler çerçevesinde bu çalışmada "bir ahlâk öğretmeni" olarak kabul edilen İsa Mesih'in, insanî yönü itibarıyla, özellikle de onun vurguladığı ahlâkî erdemler bağlamında taklit edilmesi veya takip edilmesi üzerinde durulacaktır.

Ahlâkî Erdemlerde İsa Mesih'in Taklidi ve Takibi

Ahlâkî erdemler genel olarak bireyin çocukluk döneminden itibaren gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Benzer şekilde Hıristiyan bir bireyin yetişmesinde de Hıristiyan ahlâkî erdemlerinin rolü büyüktür. Hıristiyan ahlâkî erdemleri ise İsa Mesih'in öğretilerinden hareketle temel dinamiklerini oluşturmuştur. Bu bağlamda İsa, ahlâk öğretilerini oluştururken öncelikle Musa Yasası'ndan ve Eski Ahit'in ahlâkî öğretilerinden yararlanarak bunları yeniden yorumlamıştır. Örneğin Musa'nın öldürme ve zinaya karşı yasaklarını, öfke ve şehvet tutumlarını içerecek şekilde genişletmiştir (Mat. 5:21-22, 27-28). Geleneksel bir kere bağışlama talebini sınırsız (yetmiş yedi kez) hale getirerek radikalleştirilmiş (Matta 18:21-22) ve "göze göz, dişe diş" misilleme ilkesini kötüyeye karşı direnmeme ve diğer yanağı çevirme emriyle değiştirmiştir (Matta 5: 38-39). Benzer şekilde, komşu sevgisi emrini kişinin düşmanlarını da içine alacak şekilde genişleterek evrenselleştirmiştir (Matta 5: 43-48). Böylece İsa'nın ahlâk öğretisi, hem Tanrı sevgisi ile komşuya duyulan sevgi arasındaki yakın ilişkide hem de diğer tüm erdemlerle ilişkisinde "sevgiye" verdiği mutlak öncelik bakımından, Eski Ahit'ten farklılık göstermektedir.

Eski Ahit'in ahlâk anlayışından oldukça farklı olan İsa'nın ahlâkî öğretisi, "Tanrı Egemenliğinin ahlâkî" olarak da karakterize edilmiştir. Buna göre onun etik anlayışı, kötülüğün tamamen ortadan kalktığı gelecekte gerçekleşecek Tanrı Krallığındaki sonsuz bir hayat için tasarlanmıştır (Gardner, 1986, s. 422). Bunun yanı sıra onun ahlâk anlayışı, kişisel bir kurtuluştan ziyade ahlâklı yeni bir toplum inşa etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda o, öncelikle kendisini hayat veren "İyi Çoban" olarak nitelendirmiş ve sorumluluğu altında olan olmayan herkesi (koyunları) kurtarma çabasında olduğunu ifade etmiştir (Yuhanna 10:10-16). İsa'nın takipçisi Pavlus ise "sevgi, sevinç, esenlik, sabır, şefkat, iyilik, bağlılık, yumuşak huyluluk ve özdenetim" gibi erdemleri Kutsal Ruh'un meyvesi olarak kabul etmiş; Mesih'e ait olanların benliklerini, tutku ve arzularını çarmıha germiş olduğunu ifade etmiştir (Galatyalılar 5:22-23). Böylece Pavlus'un da İsa'nın ahlâkî erdemlerini yeniden yorumlayarak geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede İsa'nın ve Pavlus'un hayatından ve uygulamalarından örnekler gösteren Yeni Ahit'in, Hıristiyan ahlâkî erdemlerinin oluşmasında temel kaynaklık görevini üstlendiğini söylemek mümkündür.

Hıristiyan ahlâkî erdemlerinin temelini teşkil eden Yeni Ahit'te İsa'nın sevgisi, uysallığı, yumuşak başlılığı, alçakgönüllülüğü, sabrı, hoşgörüsü, cömertliği, merhameti ve özverili hayatı önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca bu kitapta Mesih'in taklidi konusu da onun

alçakgönüllülüğüne, sabrına, umuduna, Tanrı ve insan sevgisine uygun olarak işlenmektedir. Bunun yanı sıra etik bir ideal olarak Mesih'in taklidi, tarihsel İsa'yı harfi harfine kopyalamaya yönelik bir çaba değil, bir Hıristiyanın hayatını Mesih'in hayatının benzerliğine dönüştüren Kutsal Ruh'un işi olarak düşünülmektedir. Bu ise bir nevi "Mesih'in hayatına benzer bir hayat yaşamak" anlamına gelmektedir (Tinsley, 1986, s. 293). Bunlarla birlikte bir insan olarak İsa Mesih'in ahlâkî özelliklerini taklit etmek, onu sevmek ve onun öğretisini vaaz etmek, "cennette onunla birlikte olmaya hazırlanmak" anlamına da gelmektedir (Constable, 1995, s. 183). Bu çerçevede İsa'nın özellikle vurguladığı ve kendisinin taklit ve takip edilmesini istediği, Tanrı ve komşu sevgisi, alçakgönüllülük ve uysallık gibi ahlâkî erdemleri önem arz etmektedir.

Tanrı ve Komşu Sevgisinde İsa'yı Taklit ve Takip Etmek

Hıristiyanlıktaki "sevgi" kavramını ifade etmek için genellikle Latince ve Yunancadan diğer Batı dillerine geçmiş bazı kelimeler kullanılmaktadır. Bu bağlamda Latince "alter"den türemiş İngilizce "altruism" (fedakârlık), Yunanca "agape"den türemiş "love" (sevgi, aşk) ve Latince "caritas"dan türemiş "charity" (hayırseverlik) gibi kelimeler kullanılmaktadır. Bunlardan birisi olan "fedakârlık", "kendisinden ziyade başkalarını sevmek ya da tercih etmek" anlamındadır. Bu kavramın arka planında ise Hıristiyanlığın "agape (sevgi, aşk) anlayışı" vardır (C. Grant, 2003, s. 167). Ayrıca Yeni Ahit Yunancasında geçen "agape" kelimesinin karşılığı olarak "hayırseverlik" kelimesi de kullanılmaktadır. Kavram olarak "hayırseverlik" ise Hıristiyanlıkta, özellikle de Roma Katolik ahlâk teolojisinde İsa'nın öğretisinin özetinde buyurduğu "Tanrı ve komşu sevgisine" atıfta bulunmaktadır (Childress, 1986, s. 84).

Zikredilen kavramlar bağlamında Hıristiyanlığın ana mesajını "Tanrı agapedir" veya "Tanrı sevgidir" anlayışı oluşturmaktadır. Nitekim Yuhanna "... Tanrı sevgidir. Sevgide yaşayan Tanrı'da yaşar, Tanrı da onda yaşar" (1. Yuhanna 4:16) diyerek tam da bunu dile getirmektedir. Bundan dolayı Hıristiyanların temel ihtiyacının "agape" ile yaşamak olduğundan söz edilmektedir (C. Grant, 2003, s. 168). Nygren, *agape*'yi Hıristiyanlığın temel motifi olarak kabul etmekte ve bunu eski Yunanlıların "eros" kavramıyla kıyaslamaktadır. O, *eros*'un daha ziyade ihtiyaç ve hırstan doğan cinsel arzuyu ve kısmen ilahî susamışlığı kapsayabileceğinden, buna karşılık *agape*'nin ise tamamen ilahî rahmetin taşması olarak *eros*'la ters yönde işlediğinden söz etmektedir. Zira Hıristiyanlık *agape* fikrini eski Yunan'dan almasına rağmen iki motifin kökenleri tamamen ayrıdır, ancak yüzyıllar içinde o kadar iç içe geçmişlerdir ki, onları ayırt etmek neredeyse imkânsızdır. Bunun yanı sıra Nygren, Platon'un "kaba eros" ve "göksel eros" arasındaki ayrımına dikkat çekmekte ve daha ziyade *göksel eros* üzerinde durarak Platon'u takip etmektedir (Nygren, 1953, ss. 30, 46-52). *Kaba eros*, duyu ve fizik dünyasına bağlı kalırken; *göksel eros*, fiziksel olanı ruhun yüksek alemine fırlatmak için bir sıçrama tahtası olarak kullanılmaktadır (C. Grant, 2003, s. 169). Dolayısıyla Hıristiyanlığın "agape" anlayışı "Tanrı sevgisi" veya "Tanrı sevgidir" ifadelerinin karşılığı olarak kullanılmakla birlikte çok daha geniş bir anlama sahiptir.

Hıristiyanlığın en temel motifi olan “agape”(Tanrı Sevgisi) yanına aldığı “komşu sevgisi” tamlamasıyla Hıristiyan ahlâkının temel erdemleri arasında olmuştur. Bu bağlamda Yeni Ahit’te, Ferisiler ve Sadukiler İsa’yı denemek amacıyla “Kutsal Yasa’da en önemli emir hangisidir?” diye sorduklarında, İsa onlara “Tanrın Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla seveceksin. İşte ilk ve en önemli buyruk budur” (Matta 22:34-38; Markos 12:28-30) diyerek karşılık vermiştir. Daha sonra İsa ikinci emrin ne olduğunu ise “Komşunu kendin gibi seveceksin...” (Matta 22:39-40; Markos 12:31-34) sözleriyle bildirmiştir. Bunların yanı sıra İsa, öğrencilerine yaptığı bir vaazın sonunda “Sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin” (Yuhanna 15:12) ve “Size şu buyruğu veriyorum: Birbirinizi sevin” (Yuhanna 15:17) emriyle öğrencilerinin ve dolayısıyla insanların da birbirlerini sevmesi konusunda ısrar etmiştir. Bu konuda İsa, “İnsan Tanrı’yı bütün yüreğiyle, bütün anlayışıyla ve bütün gücüyle sevmesi, komşusunu da kendi gibi sevmesi, bütün yakmalık sunulardan ve kurbanlardan daha önemlidir” (Markos 12:33) diyerek, Tanrı ve komşu sevgisinden daha büyük bir ibadet olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca İsa “... Öğretmenim, sonsuz yaşamı miras almak için ne yapmalıyım?” (Luka 10:25) diyen bir Yasa uzmanına, bu konuda Kutsal Kitap’ta ne yazıldığını sormuş, adam “Tanrın Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin” (Luka 10:27) şeklinde cevap verince İsa ona “Doğru cevap verdin. Bunu yap ve yaşayacaksın” demiştir. Bunun üzerine adam “Peki, komşum kim?” diye sorunca İsa, “Yeruşalim’den Eriha’ya inerken haydutların eline düşmüş, soyulup dövülmüş ve yarı ölü bir halde bırakılmış bir adamın” hikâyesini anlatmıştır. O yaralı adamı iki kişi görmüş, fakat ona yardım etmeksizin yanından geçip gitmişlerdir. Buna karşılık Samiriyeli bir adam ise ona yardım etmiş ve onun için daha başka neler yapılması gerekiyorsa yapmıştır (Luka 10:28-36). Bu hikâyenin sonunda İsa, Yasa uzmanına adamın gerçek komşusunun bu üç adamdan hangisi olduğunu sorunca Yasa uzmanı, “... Ona acıyıp yardım eden” dedi. İsa, “Git, sen de öyle yap” (Luka 10:37) demiştir. İsa’nın anlattığı bu hikâye, insanların zor zamanlarında yanında bulunarak onlara yardım eden kimselerin “gerçek komşu” olduğunu anlatması açısından önemlidir. Bununla birlikte Hıristiyanlıkta “komşu sevgisi” kavramı “birbirini sevmek” kavramıyla eşleştirilen daha geniş bir anlam ifade etmektedir.

İsa’nın zikredilen sözlerinin yanı sıra onun en önemli takipçisi veya taklitçisi Pavlus da İsa’nın “birbirini sevmek” çağrısını Romalılara yazdığı mektupta geniş bir şekilde ifade etmektedir. Özellikle o, Romalılara Mektubunun 12. bölümünden 15. bölümün sonuna kadar sevgi konusundan söz etmektedir. Bu bağlamda Pavlus’un; “Sevginin ikiyüzlü olmasın. Kötülükten tiksinin, iyiliğe bağlanın. Birbirinize kardeşlik sevgisiyle bağlı olun. Birbirinize saygı göstermekte yarışın” (Romalılar 12:9-10), “Birbirinizi sevmekten başka hiç kimseye bir şey borçlu olmayın. Çünkü başkalarını seven, Kutsal Yasa’yı yerine getirmiş olur” (Romalılar 13:8), “Seven kişi komşusuna kötülük etmez. Bu nedenle sevmek Kutsal Yasa’yı yerine getirmektir” (Romalılar 13:10), “Her birimiz komşusunu ruhça geliştirmek için komşusunun iyiliğini gözeterek onu hoşnut etsin” (Romalılar 15:2)

ve "... Mesih sizi kabul ettiği gibi, Tanrı'nın yüceliği için birbirinizi kabul edin" (Romalılar 15: 7) şeklindeki sözlerini daha da çoğaltmak mümkündür.

İsa'nın ve Pavlus'un sözlerinde görülen Hıristiyan sevgisi genellikle komşu sevgisi ile özdeşleştirilmekle birlikte Hıristiyanlıkta sevginin "Tanrı, komşu ve benlik" olmak üzere üç nesnesinden söz edilmektedir. Bunlardan Tanrı sevgisi, insanın tam olarak mutlu olabilmesi için onun içsel arzusuna cevap verdiği gibi sevginin diğer alıcılarına bakmak için de uygun bir bakış açısı sağlamaktadır. Hıristiyan komşu sevgisi ise Tanrı sevgisine bağlı olarak kişinin hayatındaki bütün yanlış ve benmerkezci sevgiden daha doğru ya da teosentrik bir sevgi anlayışına yönelmesini sağlamaktadır. Zira Tanrı tüm yaratıkları sevdiği için (Mezmurlar 145:9) insanların da Tanrı'dan dolayı birbirlerini sevmesi gerekmektedir (Pope, 2007, s. 234). Böylece Hıristiyan sevgi anlayışının, benliği benmerkezlikten uzaklaştırarak onu ortak iyiye yönlendiren teosentrik bir sevgi gerçekliğini öğrettiğini söylemek mümkündür.¹

Hıristiyanlığın teosentrik sevgi anlayışı, Tanrı'nın yaratıklarına olan sevgisini ve yaratıklarının O'na olan sevgisini (Mezmurlar 42:1-2) ifade eden iki yönlülük göstermektedir. Pavlus'a göre Tanrı'nın sevgisi, insanların içine Kutsal Ruh aracılığıyla dökülmektedir (Romalılar 5:5). Ayrıca Tanrı'nın insanlara olan sevgisi "Biz daha günahkârken, Mesih bizim için öldü" (Romalılar 5: 8) sözünden anlaşıldığı gibi Oğul İsa'nın insanlık için ölmesiyle ifade edilmektedir. Bir başka deyişle Tanrı, insanlara olan sevgisini göstermek için kendi oğlunu feda etmiştir. Böylece Tanrı'nın sevgisi "lütuf, bağışlama ve uzlaşma" armağanlarının kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Hıristiyanlıkta Tanrı'nın sevgisi "Mesih'in çarmıh üzerinde kendini teslim etmesiyle" gerçekleşmiştir. Bundan dolayı Hıristiyan hayatında "Haç" en önemli yeri almaktadır (Pope, 2007, s. 235).

İnsanın Tanrı'ya olan sevgisi ise başlangıçta Tanrı'nın insana olan (benzer yaratılıştaki) sevgisine bir cevap niteliğindedir. Çünkü Tanrı arzusu ve sevgisi bütün insanların içinde doğal olarak vardır ve dünyanın her yerindeki insanların dinî özlemlerinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Hıristiyanlıkta ise Tanrı'ya yönelik bu doğal arzu, lütuf armağanıyla cevaplanmakta ve İsa Mesih'in ortaya koyduğu Kilise yaşamında görülmektedir (Pope, 2007, s. 235). Çünkü "Kilise, Hıristiyan sevgisinin karşılıklı olarak verildiği ve alındığı bir topluluk olmak" demektir. Böylece bir Hıristiyan topluluğu, tapınma, öğrenme ve tanıklık ile işaretlenmekte ve bütün bu eylemler, karşılıklı sevginin paydaşlığı olarak kabul edilen Kutsal Ruh'un paydaşlığında gerçekleşmektedir (Smith, 2014, s. 128). Bu durum Pavlus tarafından "Kendi isteği ve iyi amacı uyarınca İsa Mesih aracılığıyla kendisine oğullar olalım diye bizi önceden belirledi" (Efesliler 1:5) şeklinde ifade edilmektedir. Aslında Pavlus, insanın Tanrı'nın suretinde yaratılmasından (Yaratılış

¹ Hıristiyanlığın teosentrik sevgi anlayışının, İslâm'ın sevgi anlayışıyla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Nitekim İslâm Peygamberi Hz. Muhammed de "Sizden birisi, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz" (el-Buhârî, 1422H, s. I, 12) diyerek bundan bahsetmektedir. Benzer şekilde Türk-İslâm mutasavvıfı Yunus Emre'ye atfedilen "Yaratılanı severim, Yaradan'dan ötürü" sözü de Hıristiyanlığın teosentrik sevgi anlayışıyla özdeşleşmektedir.

1:26) dolayı Tanrı'nın insana olan sevgisinin özel olduğunu belirtmektedir. Doğal olarak insanın da buna karşılık Tanrı'ya olan sevgisini göstermesi gerekmektedir (Pope, 2007, s. 236). Bir başka deyişle Tanrı'nın yaratma sevgisine katılmak, sadece akrabalarımızı ve bize karşılık verenleri değil, bütün insanları sevmemiz veya en azından onlara karşı iyi niyet sahibi olmamız anlamına gelmektedir.

İnsanların Tanrı'yı sevip sevmediğinin testi ise Yeni Ahit cümlelerinde açıklanmaktadır. Bu bağlamda Yuhanna "Tanrı'yı seviyorum" deyip de kardeşinden nefret eden yalancıdır. Çünkü gördüğü kardeşini sevmeyen, görmediği Tanrı'yı sevemez" (1. Yuhanna 4:20) diyerek kişinin kendi Tanrı sevgisini test etmesi gerektiğini ima etmektedir. Ayrıca Matta da gerçek Tanrı sevgisinin, Yargı Günü'nde belli olacağını ve aslında bunun dünyadayken herhangi bir konuda ihtiyacı olan kardeşlerine yardım edip etmeme (Matta 15:31-46) bağlamında değerlendirildiğinden söz etmektedir. Pavlus'a göre Tanrı sevgisi, kişiyi ve dolayısıyla kişinin başkalarını sevmesinde dönüştürücü etkiye sahiptir. Bu konuda o, kendi yararına değil de başkalarının yararına iş yapanların veya başkalarını sevenlerin, Mesih İsa'nın düşüncesine sahip olduklarını vurgulamaktadır (Filipililer 2:4-5). Bir başka ifadeyle başkalarını sevenler Mesih gibi düşünmekte veya adeta Mesih'i taklit etmektedir. Ayrıca Pavlus, "... Tanrı size birbirinizi sevmeyi öğretti" ve "Gerçekte bütün Makedonya'daki kardeşlerin hepsini seviyorsunuz..." (1.Selanikliler 4:10) derken Tanrı sevgisinin müminleri ayakta tutan ve kuşatıcı bir sevgi olduğundan söz etmektedir. Bunların yanı sıra o, I. Korintliler 13'de "sevginin her şeyden üstün olduğunu" vurgulamaktadır. Dahası Yuhanna "... Tanrı'yı seven kardeşini de sevsin" diyen buyruğu Mesih'ten aldık" (1. Yuhanna 4:20-21) sözleriyle adeta inananların birbirlerini sevmek zorunda olduğundan söz etmektedir.

İsa'nın ve Pavlus'un sevgi öğretisi, ilk yüzyıllardan itibaren Hıristiyan din adamlarınca yorumlanmaya çalışılmıştır. Nitekim 2. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen, ancak 1883'de Philotheos Bryennios (1833-1914) tarafından keşfedilip yayınlan *Didache* adlı metinde İsa ve onun elçilerinin öğretisinden söz edilmektedir. Bu bağlamda *Didache*, biri hayat diğeri ölüm olmak üzere iki yol olduğunu belirttikten sonra hayat yolunu "Önce seni yaratan Tanrı'yı sev, sonra komşunu kendin gibi sev. Sana ne olmasını istemiyorsan başkasına da yapma" şeklinde özetlemektedir. Daha sonra o, İncillerden İsa'nın sözleriyle hayat yolunu açıklamaya çalışmaktadır:

Sana lanet edenlere bereket ver, düşmanların için dua et ve sana zulmedenler için oruç tut. Çünkü seni sevenleri sevmek neden bu kadar harika? Yahudi olmayanlar da bunu yapmıyor mu? Senden nefret edenleri neden sevmelisin? O zaman düşmanın olmaz ... (Ehrman, 2003, ss. 416-417).

Didache'nin bu sözleri her ne kadar gerçekte uygulaması zor olsa da toplumsal barışı sağlama anlamında önemlidir. *Didache*'de de belirtilen "Tanrı sevgisi" ve "Tanrı ve komşu sevgisi" gibi kavramlar, ancak hayata geçirildiğinde birer anlam ifade etmektedir. Bu bağlamda St. Anthony veya Büyük Anthony (251-356) gibi birçok Hıristiyan din

adamı sözü edilen kavramlarla ilgili İsa Mesih'in buyruklarını yerine getirmeye çalışarak diğer Hıristiyanlara örnek olmaya çalışmışlardır. Onlar, İsa'nın "Eğer mükemmel olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle"(Matta 19:21) ve de "Tanrı'yı ve komşunuzu sevin" (Markos 12:33) emrini taklit etmeye çalışmışlardır. Böylece onlar, mükemmel olmanın Tanrı'yı ve başkalarını sevmekten geçtiği bilinciyle hareket ederek sevgi yolunu takip etmişlerdir (Smith, 2014, s. 134) . Din adamlarının yaptığı gibi ilk yüzyıllarda sıradan Hıristiyanlar da bir taraftan Roma yanlısı yönetimlerden ve putperestlerden gelen sıkıntılarla uğraşırken, diğer taraftan kişisel hayatlarında İsa'nın sevgi anlayışını taklit ederek inanlar topluluğu olarak güçlü olmaya çalışmışlardır (Pelikan, 1992, s. 195). Bu anlamda onlar birbirlerine "kardeş" olarak hitap etmişlerdir.

Hippolu Augustinus, *Yuhanna'nın Birinci Mektubu Üzerine Vaazlar* adlı eserinin 10. Vaazında; İsa'ya, Mesih kimliğiyle inanmanın ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmaktadır. O, "İsa'nın Mesih olduğuna inanan herkes Tanrı'dan doğmuştur ve kendisini doğurana seven herkes, kendi doğurduğunu da sever" diyerek sevgiyi/aşkı doğrudan inanca bağlamaktadır. Ona göre sevgi olmadan inanç boştur ve aynı zamanda sevgi, bir Hıristiyanın inancıdır, eğer onun sevgisi yoksa o bir Şeytan'a inanmaktadır. Ancak inanmayanlar, şeytanlardan daha kötü ve onlardan daha aptaldır. Hatta Augustinus eğer bir kimse Mesih'e inanmak istemiyorsa, şeytanları bile taklit edecek konumda değildir. Bunun yanı sıra eğer bir kimse Mesih'e inandığını söylüyor, ama ondan nefret ediyorsa bunu ancak ceza korkusuyla yapıyor demektir. Vaazının sonunda Augustinus, insanın inancına sevgi ekleyebileceğini ve elçi Pavlus'un "sevgi yoluyla işleyen iman" dediği türden bir inanca sahip olabileceğini vurgulamaktadır (Augustinus Bishop of Hippo, 2008, s. 147) .

Augustinus'a göre "İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğuna inanan herkes Tanrı'dan doğmuştur ve kendisini doğuran Baba'yı seven herkes, Oğul İsa Mesih'i sever. Bir başka ifadeyle Tanrı'nın Oğlu Mesih'i seven herkes aynı zamanda Tanrı'nın çocuklarıdır. Tanrı'nın çocuklarını seven herkes aynı zamanda Mesih'e olan sevgisini de göstermelidir. Ayrıca Augustinus, Hıristiyan Kilisesi'ni sevgi anlayışıyla anlatmaya çalışmaktadır:

Tanrı'nın oğulları, Tanrı'nın biricik Oğlu'nun bedenidir ve o baş olduğundan ve bizler onun üyeleri olduğumuzdan, Tanrı'nın Oğlu birdir. Bu nedenle, Tanrı'nın oğullarını seven Tanrı'nın Oğlu'nu sever ve Tanrı'nın Oğlu'nu seven Baba'yı sever. Oğul'u sevmedikçe hiç kimse Baba'yı sevemez ve Oğul'u seven Tanrı'nın oğullarını da sever (Augustinus Bishop of Hippo, 2008, ss. 147-148).

Böylece Augustinus, Tanrı ve komşu sevgisini İsa Mesih sevgisiyle izah etmeye çalışmaktadır. Kısacası o, önce Tanrı'yı, sonra Mesih'i sevmeyen kimsenin başkalarını sevemeyeceğini vurgulamaya çalışmaktadır. Augustinus'un bu sevgi anlayışı, Orta Çağ yazarlarında da tekrarlanmış gibi görülmektedir. Nitekim Grande Chartreuse

Manastırı'nun yirmi yedi yıl baş rahipliğini yapmış Guigo de Castro (1083/1084- 1137) her akıl sahibi insanın tamamen kendini Tanrı'ya adaması gerektiğini belirttikten sonra "Tanrın Rab'bi bütün yüreğinle sevmelisin, komşuna karşı nazik olmalısın, çünkü komşun da kendin gibidir" diyerek tam mükemmellik ve kurtuluş için bunların yapılmasının zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. O, ilahî adanmışlığın uygulamaları olan "tefekkür, dua, meditasyon, Mezmurların okunması, kutsal sakramentlerin icrası" gibi şeylerin tek amacının "Tanrı'yı tanımak ve sevmek" olduğunu ifade etmektedir (Guigo, 1951, s. 64). Guigo, Tanrı ve komşu sevgisi konusunda ise şunları söylemektedir:

... O halde ruhun doğal güzelliği nedir? Tanrı'ya kul olmaktır. Ve ne kadar? 'Bütün yüreğinle, bütün ruhunla ve bütün aklınla ve bütün gücünle.' Aynı şekilde, komşuya karşı iyi niyetli olmak da aynı güzellikle ilgilidir. Ne kadar? 'Ölümüne bile.' Ama sen böyle yapmazsan, kim zarar görecektir? Tanrı hiç değil, belki biraz da komşu, ama şüphesiz en çok sen (Guigo, 1951, s. 80).

Bu sözlerinin yanı sıra Guigo, akıl sahibi insan için "gerçek mükemmelliğin" her şeyi olması gerektiği gibi değerlendirmek olduğunu, eğer daha yüksek veya daha düşük değerlendirme yapılırsa bunun hata olduğunu belirtmektedir. Ona göre "Tanrı en büyüktür, komşu eşittir, geri kalan her şey daha küçüktür." Bundan dolayı Tanrı'yı gerektiği gibi değerlendirmek gerekir. Zira hiçbir şey Tanrı'ya tercih edilemez ve O'nun mertebesine hiç kimse ulaşamaz. Bu nedenle de akıllı olan insan da hiçbir şeye Tanrı kadar değer vermez ve O'na kıyasla hiçbir şeyi daha fazla sevmez (Guigo, 1951, ss. 80-81) Aslında Guigo, "Sen, ey oğlum Süleyman, babanın Tanrısı'nı tanı. Bütün yüreğinle ve istikle O'na kulluk et..." (1. Tarihler 28:9) ve "Tanrın Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin" (Luka 10:27) cümlelerini yorumlamış gibi görünmektedir.

Hıristiyanlığın Tanrı ve komşu sevgisi erdemi, aynı zamanda insanın sahip olduklarını başkalarıyla paylaşması anlamına gelmektedir. Bu ise aynı zamanda Mesih'in taklidi demektir. Zira Mesih, kendi hayatını bütün insanlarla paylaşmıştır ve onu örnek aldığı söyleyenler de kendisinde olanları başkalarıyla paylaşabilmelidir. Nitekim İsa'nın Elçileri bu konuda örnek bir hayat sergilemişler ve bu durum şöyle anlatılmıştır: "Yürekleri ve düşünceleri birdi. Hiç kimse sahip olduğu herhangi bir şey için 'Bu benimdir' demiyor, her şeylerini ortak kabul ediyorlardı... Aralarında yoksul olan yoktu. Çünkü toprak ya da ev sahibi olanlar bunları satar, sattıklarının bedelini getirip elçilerin buyruğuna verirlerdi; bu da herkese ihtiyacına göre dağıtırdı..." (Elçilerin İşleri 4:32-37). Benzer şekilde Pavlus da "Her durumda cömert olmanız için her bakımdan zenginleştiriliyorsunuz. Cömertliğiniz bizim aracılığımızla Tanrı'ya şükran nedeni oluyor ... herkesle malınızı cömertçe paylaştığınız için Tanrı'yı yüceltiyorlar" (2. Korintliler 9:11,13) sözleriyle zenginliğin paylaşılması gerektiğinden söz etmiştir.

Pavlus'un mektuplarının yanı sıra İbranilere Mektup'ta "İyilik yapmayı, sizde olanı başkalarıyla paylaşmayı unutmayın. Çünkü Tanrı bu tür kurbanlardan hoşnut olur" (İbranilere Mektup 13:16) denilerek, paylaşmanın Tanrı sevgisini kazanmadaki öneminden bahsetmiştir. Maddî şeylerin paylaşılmasının yanı sıra Petrus, "Sonuç olarak hepimiz aynı düşüncede birleşin. Başkalarının duygularını paylaşın. Birbirinizi kardeşçe sevin. Şefkatli, alçakgönüllü olun" (1. Petrus 3:8) diyerek "duyguların" paylaşılmasından söz etmiştir. Dolayısıyla Tanrı'yı seviyorum, İsa'yı örnek alıyorum diyen herkesin maddî ve manevî her şeyini başkalarıyla paylaşması tavsiye edilmiştir. Bu konuda Kartaca Piskoposu Cyprian (yk.210-258) ise insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığı (Yaratılış 1:26-27) gerçeğinden hareketle inananların da Yaratıcı'ları gibi davranmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda o, "servetini ve gelirini başka Hıristiyanlarla paylaşmaya çalışan birisini Baba Tanrı'yı taklit eden bir kişi" olarak nitelendirmektedir. Zira Tanrı, güneşin herkesin üzerinde parlamasına ve yağmurun herkesin üzerine yağmasına izin vermektedir. Cyprian'a göre "sabır" Tanrı'nın bir özelliğidir. Sabırlı, yumuşak başlı ve nazik her mümin aslında Baba Tanrı'yı taklit etmektedir. Müminler "Babanın sabrını taklit ettiği sürece Tanrı'nın oğulları" olarak kalacaktır (Walz, 2013, ss. 182-183). Böylece Yeni Ahit ve Cyprian gibi Kilise Babalarının, Tanrı ve komşu sevgisi bağlamında Hıristiyanların sahip olduğu maddî ve manevî her şeyi paylaşabilmelerini vurguladıkları anlaşılmaktadır.

Cyprian'ın Tanrı ve komşu sevgisiyle ilgili görüşlerini paylaşan Clairvauxlu Bernard (1090-1153) da "Tanrı'yı sevmemizin nedeni Tanrı'nın kendisidir" diyerek Tanrı'yı sevmenin veya O'na benzemeye çalışmanın bir ölçüsü olmadığını belirtmektedir. Ona göre Tanrı'yı sevmek için O'nun kendisinden başka bir neden yoktur. Zira O, biz değersizken bizi sevmiştir. Bizi sevenin kim olduğunu, O'nun yarattıklarını ve ne kadar büyük olduğunu düşünürsek, Tanrı'nın sevgimize layık olduğunu anlarız. Dolayısıyla "Tanrı bizi sevdiği için bizim de O'nu sevmemiz gerekir" (Petry, 1957, s. 54). Dolayısıyla Bernard'a göre Tanrı sevgisinin kaynağı bizzat Tanrı'dır ve bunu anlamak için O'nun büyüklüğünü bilmek yeterlidir.

Bernad, Tanrı'yı sevmenin nedeninden bahsederken John Calvin (1509-1564), Tanrı ve komşu sevgisini, minnet dolu itaatimiz olarak nitelendirmekte ve aksi bir tutumun kişinin kendisini ve Tanrı'yı inkâr, komşuya ise saygısızlık anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Ayrıca o, komşunun kim olduğuna bakmaksızın iyilik yapılmasını ve onunla nimetlerin paylaşılması gerektiğini belirterek şöyle demektedir:

Herkes, ne kadar büyük olursa olsun, kendisinin komşularına borçlu olduğunu ve verememenin tek sınırının imkânların yetersizliği olduğunu düşünmelidir. Bununla birlikte insan ağgözlülük, bencillik ve yoksulluk korusuyla hem kendi nefesine hem de Tanrı'ya saygısızlık etmektedir. Oysa

ki Hıristiyanlar Tanrı'nın kutsamasından başka herhangi bir refahı özememeli, ummamalı veya düşünmemelidir. Zira onlara sadece Tanrı güven verebilir ve O'nda güvenle kalabilirler (Whyte, 1986, s. 72).

Böylece Calvin, İsa Mesih'in Tanrı ve komşu sevgisi emrini örnek alan veya taklit eden birisinin kendisini Tanrı'nın güvenli limanına yerleştirmiş olacağından söz etmektedir. Calvin'in yanı sıra Hıristiyanlığın sosyal bir din olduğunu ve toplumsal kutsallık olmadan kutsallığın olamayacağını savunan John Wesley (1703-1791) ise bu dinin sevgi öğretisinin Tanrı'nın Yasası'yla (Musa Yasası) yakından ilgili olduğunu, ancak "Tanrı Yasası'nın sevgiyle yerine geldiğini" ifade etmektedir. Bu bağlamda özellikle Musa'nın "On Emri"nin Hıristiyan hayatı için temel rehber olduğunu, ancak bunun Hıristiyan düşüncesini yöneten ve yasanın uygulanmasını yapan kısmının "sevgi yasası" olduğunu vurgulamaktadır (Smith, 2014, ss. 135-136). Yuhanna'nın deyişiyle Tanrı'nın emrini yerine getirdiğini söyleyen kimsenin ancak Mesih'in yürüdüğü yolda yürümesi gerekmektedir (1. Yuhanna 2:6). Böylece Tanrı sevgisi aynı zamanda Mesih sevgisiyle birlikte bir anlam ifade etmektedir.

Wesley gibi René Girard (1923-2015) da Tanrı sevgisini Mesih'in sevgisiyle anlatmaktadır. Ona göre "Eğer Baba Tanrı, Oğul'un tanımladığı gibiyse, aynı zamanda Söz (Logos) olarak Oğul'un sözleri Baba'nın özünü anlatır. Baba ile özdeş olan Baba'nın Sözü (Oğul), insanlara Baba'nın ne olduğunu anlatmaktan ibarettir, böylece insanlar onu örnek alabilirler." Zira Mesih, Baba'nın davrandığı gibi davranarak bizi Baba gibi olmaya davet eder (Girard, Jean-Michel, & Guy Lefort, 1987, s. 269). Aslında Girard, İsa Mesih'in "Logos" (Söz) olarak, insanlara örnek olabilmesi veya insanların kendisini örnek alabilmesi için enkarnen olan Tanrı'nın Oğlu olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. İsa "Düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lânet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin. Yüceler Yücesi'nin oğulları olacaksınız" (Matta 5:44; Luka 6:27-28,35) şeklindeki ifadeleriyle adeta kendisinin Tanrı'yı örnek aldığını ve öğrencilerinin veya takipçilerinin de kendisi gibi yapmalarını istemektedir. Zira Tanrı, yeryüzünde hiçbir fark gözetmeksizin güneşi herkesin üzerine doğurmaktadır. İsa'nın Tanrı ve komşu sevgisinde taklit edilmesi gereken bir örnek olduğu gibi, aynı zamanda onun alçakgönüllülüğü ve uysallığı da taklit edilmelidir.

Alçakgönüllülükte ve Uysallıkta İsa Mesih'i Taklit Etmek

Ahlâkî bir erdem olarak "alçakgönüllülük (tevazu)" ve "uysallık", hemen hemen bütün dinlerin temel öğretilerinde yer aldığı gibi Hıristiyanlığın ahlâk öğretisinde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede bir Yahudi peygamberi olarak İsa'nın, dolayısıyla Hıristiyanlığın ahlâk öğretisi Musa'nın öğretisiyle de yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Yahudiler ve Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen Eski Ahit'te "Musa yeryüzünde yaşayan herkesten daha alçakgönüllüydü" (Sayılar 12:3), "Rab korkusu bilgelik öğretir,

alçakgönüllülük de şerefın önkoşuludur” (Özdeyişler 15:33) ve “Mazlumlar arasında alçakgönüllü olmak, kibirlilerle çapul malı paylaşmaktan iyidir” (Özdeyişler 16:19) şeklindeki birkaç cümle alçakgönüllülüğün önemini ortaya koymaktadır. Eski Ahit’teki bu ifadelerin yanı sıra Yeni Ahit’te de İsa ve Pavlus alçakgönüllülüğün söz etmekte ve dahası onlar bu erdeme “yumuşaklık veya uysallık” da ilave etmektedir. Nitekim İsa “Ne mutlu yumuşak huylu olanlara! Çünkü onlar yeryüzünü miras alacaklar” (Matta 5:5) ve “Boyunduruğumu yüklenin, benden öğrenin. Çünkü ben yumuşak huylu, alçakgönüllüyüm. Böylece canlarınız rahata kavuşur” (Matta 11:29) demektedir. Bu konuda İsa, kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakan bir Ferisi ile alçakgönüllü bir vergi görevlisinin dua ediş biçimlerini içeren hikâyeyi anlattıktan sonra (Luka 18:9-17), “Size şunu söyleyeyim, Ferisi değil, bu adam aklanmış olarak evine döndü. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir” (Luka 18:14) sözünü söylemektedir. Böylece İsa, kibirli ve alçakgönüllü iki insanın halini dua örneğiyle en güzel şekilde anlatmaktadır. Matta İncilinde anlatılan başka bir örnek de şöyledir:

Bu sırada öğrencileri İsa’ya yaklaşır, ‘Göklerin Egemenliğinde en büyük kimdir?’ diye sordular. İsa, yanına küçük bir çocuk çağırdı, onu orta yere dikip şöyle dedi: ‘Size doğrusunu söyleyeyim, yolunuzdan dönüp küçük çocuklar gibi olmazsanız, Göklerin Egemenliğine asla giremezsiniz. Kim bu çocuk gibi alçakgönüllü olursa, Göklerin Egemenliğinde en büyük odur (Matta 18:1-4; Markos 9:33-37; Luka 9:46-48).

İsa’nın alçakgönüllülük ve uysallıkla ilgili bu ifadelerinin yanı sıra Pavlus da bu konuyu mektuplarında işlemiştir. Bu bağlamda o, “Sizinle birlikteyken ürkek, ama aranızda değilken yiğit kesilen ben Pavlus, Mesih’teki alçakgönüllülük ve yumuşaklıkla size rica ediyor, yalvarıyorum...” (2. Korintliler 10:1-2) sözüyle hem Mesih’in hem de kendisinin kişilik özelliklerinden bahsetmekle birlikte alçakgönüllülük ve yumuşaklık çağrısı yapmaktadır. Ayrıca Pavlus, Efeslilere yazdığı mektupta inananlara; her bakımdan alçakgönüllü, yumuşak huylu, sabırlı olmalarını; birbirlerine sevgiyle ve hoşgörülle davranmalarını tavsiye etmektedir (Efesliler 4:2). Bunun yanı sıra “Hiçbir şeyi bencil tutkularla ya da boş övünmeyle yapmayın. Her biriniz alçakgönüllülükle diğerini kendinden üstün sayın. Yalnız kendi yararını değil, başkalarının yararını da gözetin” (Filipililer 2:3-4) diyerek Mesih’in takipçisi olacak kimselerin belirli kurallara uymaları gerektiğini vurgulamaktadır (Kendall, 2007, s. 63). Yeni Ahit’te Pavlus’un Mektupları dışındaki mektuplarda da “Aranızda bilge ve anlayışlı olan kim? Olumlu yaşayışıyla, bilgelikten doğan alçakgönüllülükle iyi eylemlerini göstere” (Yakup’un Mektubu 3:13) ve “... Tanrı kibirlilere karşıdır, ama alçakgönüllülere lütfeder” (Yakup’un Mektubu 4:6; 1. Petrus 5:5) gibi ifadelerle alçakgönüllülüğün söz edilmektedir. Yeni Ahit’teki bu cümlelerin her biri bir bağlama veya geçmişe bağlı olarak ifade edilmiş olmakla birlikte; aslında söz konusu erdemler hem İsa Mesih’in insanî kişiliğini hem de onun inanç ve

ahlâk konusundaki temel öğretisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Mesih'in ve Pavlus'un bu konudaki görüşleri Kilise Babaları ve Hıristiyan teologlarca geliştirilip Hıristiyanların günlük hayatına geçirilmeye çalışılmaktadır.

Erken dönem Kilise Babalarından Lyonlu Irenaeus (yk.130 – yk. 202), İsa Mesih'in alçakgönüllülüğünü onun çarmıhtaki ölümüyle ilişkilendirmiştir. Irenaeus'a göre İsa, günahı mahkûm etmek ve onu bedenden kovmak için "günahkâr beden suretinde" yaratılmıştır. Onun bu sözünü Pavlus "... Tanrı, Öz Oğlu'nu günahlı insan benzerliğinde günah sunusu olarak gönderip günahı insan benliğinde yargıladı" (Romalılar 8:3) biçiminde ifade etmiştir. Irenaeus, İsa'nın "Baba'nın beni sevdiği gibi, ben de sizi sevdim. Benim sevgimde kalın. Eğer buyruklarımı yerine getirirseniz sevgimde kalırsınız, tıpkı benim de Babam'ın buyruklarını yerine getirdiğim ve sevgisinde kaldığım gibi..." (Yuhanna 15:9-10) şeklindeki sözlerini yorumlarken, "İsa Mesih'in alçakgönüllülükle, kibirlenmeden ve sessiz bir şekilde her şeye gücü yeten Tanrı'ya boyun eğdiği için Tanrı nezdinde yüceltildiğinden" bahsetmiştir. Ayrıca ona göre Mesih takipçilerinden kendisi gibi olmayı veya kendisini taklit etmelerini istemiş ve bunu yapanların Baba'nın Krallığına yükselerek Tanrı'yı görme yetenekleri olacağından söz etmiştir (R. M. Grant, 1997, s. 104). Irenaeus bir nevi Pavlus'un "Bunun için, sevgili çocukları olarak Tanrı'yı örnek alın. Mesih bizi nasıl sevdiyse ve bizim için kendisini güzel kokulu bir sunu ve kurban olarak nasıl Tanrı'ya sunduysa, siz de öylece sevgi yolunda yürüyün" (Efesliler 5:1-2) ifadelerini yorumlamıştır.

Irenaeus gibi Kartaca Piskoposu Cyprian (yk.210-258) da Hıristiyanların, Tanrı'yı hoşnut edecek İsa gibi somut rol modellere ihtiyacı olduğundan söz etmektedir. Ona göre Oğul'un rol modelliği, Baba Tanrı'nın rol model olmasından çok daha önemli ve anlamlıdır. Çünkü Mesih, musibetlere katlanma ve acı çekmede Hıristiyanlar için en mükemmel örnektir. Ayrıca Mesih, hizmet etmek amacıyla öğrencilerinin ayaklarını yıkamakla (Yuhanna 13:4-15) alçakgönüllülük örneği göstermektedir (Walz, 2013, s. 184). Sözü edilen Kilise Babalarının yanı sıra Gordon T. Smith de sevgi ve alçakgönüllülük arasında bir bağ kurmakta ve alçakgönüllülüğün iki yönlü olduğundan söz etmektedir. Bu bağlamda alçakgönüllülük; hem kişinin evrenin merkezinde olmadığını onaylayan bir kalp mizacı ve benmerkezciliğin antitezini hem de Hıristiyan yaşamını Tanrı'nın lütfuna bağlayan bağımlı olma duruşunu ve kendine bağımlılığın antitezini oluşturmaktadır (Smith, 2014, s. 135). Dolayısıyla Smith, alçakgönüllülük ile benmerkezciliğin ters işlediğini vurgulamaktadır.

Hippolu Augustinus, İsa'nın hem tanrısal hem de insanî yönünden bahsederek, onun "gerçek bir adam/insan" olarak Hıristiyanlar için bir "örnek" olduğunu ve özellikle onun alçakgönüllülüğünün taklit edilmesi gereken en temel özelliği olduğunu vurgulamıştır (Kirk, 1966, s. 328). Bu bağlamda Mesih'i takip etmek veya taklit etmek onun sık kullandığı tema olmuştur. O, "Nitekim bunun için çağrıldınız. Mesih, izinden gidesiniz diye uğrunuza acı çekerek size örnek oldu" (1. Petrus 2:21) ifadesini açıklarken "Onu taklit etmek ve takip etmek ne anlama gelir?" sorusunu yöneltmiştir. Bu soruyu, Mesih'i

taklit etmenin onun alçakgönüllülüğünü taklit etmek olduğunu “Boyunduruğumu yüklenin, benden öğrenin. Çünkü ben yumuşak huylu ve alçakgönüllüyüm. Böylece canlarınız rahata kavuşur” (Matta 11:29) cümlesiyle cevaplamıştır. Çünkü ona göre, “taklit örneğinden daha iyi bir sevgi meyvesi üretemeyiz.” Enkarnasyonun gizemiyle ilişkilendirilen Mesih’in çarmıhta alçaltılması ve ölümü, onu taklit etmeye çalışanlara gerçek huzur veren alçakgönüllülük örneğidir. Böylece o, “Mesih alçakgönüllülüğü ve zayıflığı aracılığıyla insanları gururdan kurtarır, sevgiyle besler ve onların kurtuluşu için bir yol olur” diyerek İsa Mesih’in taklit edilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur (Osborn, 1976, ss. 160-161). Yine Augustinus “Ne kadar büyüksen, her şeyde o kadar alçakgönüllüsün ve Tanrı’nın önünde lütuf bulacaksın” (Saint Augustine, 1955, s. 178) sözüne atıfla, Tanrı’nın gözünde lütuf bulmak isteyenlerin alçakgönüllü olmaya özen göstermeleri gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca o, gurur ve kıskançlık gibi duyguların Şeytan’dan olduğunu ve bütün Hıristiyan yaşam tarzının bu tür duygulara karşı savaşı açtığını ve bunlara karşı alçakgönüllülüğün telkin edildiğini vurgulamaktadır. Ona göre alçakgönüllülüğün öğretmeni ise Mesih’tir (Saint Augustine, 1955, s. 179,182).

Augustinus İsa’nın sözlerinden yola çıkarak onun alçakgönüllülüğünü yorumlamaya devam etmiş ve İsa’nın “Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecektir” (Matta 23:12) ifadesini yorumlamıştır. O, bunu “alçakgönüllülükte zihni yüceltecek bir şey ve yüceltmede onu alçaltacak bir şey olduğu” şeklinde çevirerek, bunun şaşkıncı bir ifade olduğunu belirtmiştir. Görünüşte tuhaf olan, ancak alçakgönüllü olmanın ödülünün yüceltilmek olduğuna dair bu Hıristiyan öğretisini Yeni Ahit cümleleriyle açıklamaya çalışmıştır. Nitekim o, sıradan bir insan için alçakgönüllülük durumunun onun lehine bir durum olduğunu “Hükümdarları tahtlarından indirdi. Sıradan insanları yükseltti” (Luka 1:52), “Ne mutlu uysallara, çünkü dünyayı miras alacaklar” (Matta 5:5) ve “Ne mutlu yas tutanlara, çünkü onlar teselli edilecekler” (Matta 5:4) gibi cümlelerle ifade etmiştir (Oppenheimer, 1986a, s. 284). Ayrıca Augustinus, alçakgönüllülüğe yaptığı bu vurgu yanında bunun karşıtı olarak gurur ve kibir kavramları üzerinde durmuştur. O, “ilk kötülük: İnsan kendini kendi ışığı olarak görür” diyerek, gururu bütün günahların kökü, meleklerin ve ilk insanın günahı olarak kabul etmiştir. Bu şekilde anlaşıldığında gurur, sadece günah değil, günahın kökü olarak, insanın Tanrı’ya isyanı için kullanılan bir terim olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede kişinin Tanrı’yı ve diğer insanları dışlaması bencillik ve gururla ilişkilendirilmiştir. Augustinus, bu tür duyguların Tanrı’ya başkaldırı anlamına geldiğini ve insanın Tanrı’nın sevgisinden düşüşüne sebep olduğunu ve bunun gerçek bir uçurum olduğunu ifade etmiştir. Oysaki “kişinin kendi ‘sevimsizliğini’ tanınması, gurur değil minnettarlık olmalıdır. Hıristiyan, sevgisinin rakibi değil modeli olmalıdır” (Oppenheimer, 1986b, s. 496) Augustinus, alçakgönüllü olmak yerine insanın gururuna kapılarak ve benliğini öne çıkararak her an günaha düşebileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu nedenle insanın, sürekli olarak kendi duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kontrol etmesi ve hataya düşmemesi gerekmektedir.

Augustinus'un alçakgönüllülük ve kibir vurgusu yerine John Climacus (579-649) "uysallık" üzerinde durmuş ve "uysallığın, itaatın yanında çalıştığını, dinî bir topluluğa rehberlik ettiğini, çılgınlığı ve öfkeyi dizginlediğini" belirtmiştir. Ona göre uysallık Mesih'in taklit edilecek en önemli özelliğidir ve kötülöklere ve acılara karşı bir kalkan gibidir. Rab Mesih, uysalların kalplerine huzur verir, çalkantılı ruh ise Şeytan'ın evidir. Çünkü İsa "Ne mutlu yumuşak huylu olanlara! Çünkü onlar yeryüzünü miras alacaklar" (Matta 5:5) diyerek, yeryüzünün gerçek sahiplerinin uysal kişiler olacağını vurgulamıştır (Climacus, 1982, s. 215).

Frank Benedikten keşişi ve teoloğu olan Rabanus Maurus (yk. 780- 856) da Mesih'in insanî niteliklerinin, özellikle de onun alçakgönüllülüğünün ve yumuşaklığının taklit edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Rabanus, *On Purity of Heart* (Kalbin Temizliği Üzerine) adlı eserinde şöyle demiştir: "Bedenen Âdem'den doğmuş olsak da onu değil, yeniden doğduğumuz ve sağlıklı bir şekilde yenilenip eski yolu terkederek, içinde yaşadığımız zamanda Mesih'i taklit etmeliyiz. Âdem'i taklit etmek, bedensel şehvet ve arzular için ölümlle cezalandırılmaktan başka nedir? Ve Mesih'i taklit etmek, bedensel şehvet ve arzular için çarmıha gerilmekten başka nedir?" (Constable, 1995, s. 177) Yine 19. yüzyılda yaşamış Latin dili uzmanı Sedulius Scotus da İsa'nın "Boyunduruğumu yüklenin, benden öğrenin. Çünkü ben yumuşak huylu, alçakgönüllüyüm. Böylece canlarınız rahata kavuşur" (Matta 11:29) ifadesine atıfla yumuşak huyluluk ve alçakgönüllülük konusunda Mesih'in taklit edilmesinden söz etmiştir (Sedulius Scotus & S. Benedicti Abbatis Anianensis, 1864, s. 11).

Rabbanus ve Scotus gibi 12. yüzyıl din adamlarından Clairvauxlu Bernard'ın (1090-1153) vaazlarında ve risalelerinde Mesih'e bağlılık ve onun taklit ve takip edilmesine yönelik göndermeler vardır. O, Tanrı'nın bir armağanı olan Mesih'in yalnızca insanî yönlerinin taklit edebileceği görüşünü dile getirmiştir. Bernard, Kudüs patriğine hitaben yazdığı bir mektupta "Yalnızca Rab İsa Mesih'ten nasıl yumuşak huylu ve alçakgönüllü olunacağını öğrenen kişi Rab'bin dağına çıkabilir veya O'nun kutsal yerinde durabilir" (Constable, 1995, s. 190) diyerek, ancak İsa Mesih'in ahlâkî öğretisini taklit eden kişinin belli makamlara gelebileceğini vurgulamıştır. Ayrıca onun, kendine güvenme ve kendine saygı etiği yerine sevgi ve alçakgönüllülük etiğini tercih ettiğinden de söz edilmiştir (Kirk, 1966, s. 354).

De Imitatione Christi (Mesih'in Taklidi) kitabıyla meşhur olan Thomas a' Kempis (1380-1471) ise alçakgönüllülüğü "kibir" ve "gurur" kavramlarıyla açıklamaya çalışmaktadır. O, kendisinin alçakgönüllü davranarak gururunu yenebildiğini söylemektedir. Kempis, "herkesin en alçakgönüllüsü ve hepsinden aşağısı oldum" dedikten sonra insanlara; itaat etmeyi, temizlik yapmak gibi basit işler yapmayı, toprak gibi alçalmayı, herkesin önünde eğilmeyi, arzuları kırmayı ve her koşulda yaşamayı öğrenmeleri gerektiğini tavsiye etmektedir (Thomas à Kempis, t.y., s. Liber III, 13.2). Ayrıca Kempis, Tanrı'yı sevmenin ve O'nun sevgisiyle aydınlanmanın dışında her şeyin boş olduğunu ve bu dünyayı hor görerek Göksel Krallığa yönelmenin en büyük bilgelik olduğunu vurgulamaktadır.

Nihayet o, insanı Tanrı'dan ve görünmeyen şeylerin sevgisinden uzaklaştıran alçakgönüllülüğün karşıtı kibirden söz etmektedir:

... Yok olan zenginlikleri aramak ve onlara umut bağlamak kibirdir. Onur aramak ve kendini yükseklerde yüceltmek de kibirdir. Bedenin arzularını takip etmek ve daha sonra şiddetli bir şekilde cezalandırılması gereken şeyi arzulamak kibirdir. Uzun bir yaşamı seçmek ve biraz da iyi yaşamı önemsemek kibirdir. Geleceği öngörmemek, sadece şimdiki hayata katılmak kibirdir. Hızla geçeni sevmek ve sonsuz sevincin beklediği yere acele etmemek kibirdir (Thomas à Kempis, t.y., s. Liber I, 1.3-5).

Dolayısıyla Kempis'e göre insanın yüreğini görünen bu dünyanın güzelliklerinden, zenginliklerinden, zevklerinden ve uzun yaşama arzusundan uzak tutması ve kendisini Tanrı'ya ve gelecek âleme yöneltmesi gerekmektedir. Aksi halde şehvetlerinin peşinden gidenler vicdanlarını kirletirler ve Tanrı'nın lütfunu kaybederler.

Thomas a' Kempis gibi Kenneth E. Kirk (1886–1954) de ahlâkî erdemlerle egoizm arasında bir ilişki kurmaktadır. Ona göre saflık (ruh temizliği), alçakgönüllülük ve fedakârlık yolu ancak kendini unutabilen veya kendisini egoizmden kurtarabilen insan için mümkündür. Böylece zihin, kendisine değil, en azından akranlarına ve onların ihtiyaçlarına ve en fazla Tanrı'ya ve Tanrı'nın gözünden görülen komşusuna odaklandırılmalıdır. İnsanın düşünerek boyunu bir arşın uzatması mümkün değilken, kendisini ve davranışlarını düşünerek, azizlerin alâmeti farikası olan “kendini unutmayı ya da fedakarlığı” az da olsa öğrenmesi mümkündür (Kirk, 1966, s. 96). Bir başka ifadeyle kişinin, Tanrı'nın her şeyi gördüğünü ve bildiğini kabul ederek, alçakgönüllülük ve suskunlukla kendisini ortaya koyması ve kendi yaptıklarının sonuçlarını beklemezsizin veya benliğine dair tüm düşüncelerini arka plana atarak başkalarına hizmet etmeye çalışması gerekmektedir. Böylece o gerçek ödülünü Tanrı'dan beklemelidir (Kirk, 1966, s. 197). Dolayısıyla Kirk, egoizm ile alçakgönüllülük ve fedakarlığın bir arada olamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca Tanrı'yı seviyorum diyen herkesin O'nun yarattıklarını da karşılıksız olarak sevebilmesi ve sahip olduklarını paylaşabilmesi gerekmektedir.

Sonuç

İsa Mesih, Bâkire Meryem'den olağanüstü bir şekilde doğumuyla, yaşayışıyla, ölümüyle ve öğretisiyle Hıristiyan dünyasının en çok tartışılan şahsiyeti olmuştur. Bu bağlamda onun öncelikle “tanrısal” ve “insanî” kişiliği ve çarmıhta insanlık için kendisini feda etmesi gibi konular tartışılmıştır. Ayrıca İsa Mesih'in “ahlâkî bir model” olarak

Hıristiyanların hayatına nasıl geçirileceği veya onun bir insan olarak ya da tanrısal bir varlık olarak nasıl modelleneceği de tartışma konusu olmuştur.

Birçok yönden tartışılan İsa Mesih'in mesajının ana temasını, Tanrı'nın Egemenliğinin yakın olduğu ve buraya kimlerin, nasıl gireceği oluşturmuştur. Bu anlamda onun ahlâkî "Tanrı'nın Egemenliğinin ahlâkî" olarak karakterize edilmiştir. İsa Mesih, ahlâk öğretisini oluştururken Eski Ahit'in ahlâkî öğretilerinden yararlanmış, fakat bunları kendisine göre yeniden yorumlamıştır. Ayrıca İsa, öğretisinde "mükemmellik" vurgusu yapmış ve "Göksel Babanız mükemmel olduğu gibi, siz de mükemmel olun" ve "Eğer eksiksiz olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle/takip et" diyerek takipçilerinden Tanrı gibi mükemmel olmalarını istemiştir. Bu bağlamda Hıristiyan ahlâkının nihâî hedefi, mükemmellikte "Tanrı'ya benzemek" olarak nitelendirilmiştir. Bu ise tutkularından kurtulma, sebat, saflık, tefekkür, iman, sevgi, yumuşaklık, iyilik, takva, bağışlayıcılık ve nezaket gibi erdemlere sahip olmakla mümkündür.

Birçok erdemın yanı sıra Hıristiyanlıkta "iman, umut, sevgi" ya da "inanç, umut, sevgi" olmak üzere üç temel erdem önemli kabul edilmektedir. Bazen de bu erdemler "inanç, umut ve hayırseverlik" şeklinde ifade edilmektedir. En önemli erdem olan "sevgi" ya da "agape" ise iman ile eşdeğer olarak kabul edilmekte ve bu Tanrı sevgisini, Oğul İsa'ya duyulan sevgiyi ve onları sevenlerin sevgisini içermektedir.

Hıristiyanlıktaki genel sevgi erdemın yanı sıra "Tanrı ve komşu sevgisi" de en temel erdemdir. Buna göre İsa, Yasa'nın ilk emrinin "'Tanrının Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla seveceksin" ve ikinci emrinin ise "Komşunu kendin gibi seveceksin" şeklinde olduğunu bildirmektedir. Bu nedenle Hıristiyanlıkta "Tanrı ve komşu sevgisi" bütün erdemlerin en üstünü olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede "Tanrı sevgisi", Tanrı'nın yarattıklarına olan sevgisini ve yaratılmışların O'na olan sevgisine karşılık gelirken, "komşu sevgisi" ise Tanrı sevgisine bağlı olarak benmerkezci bir sevgiden teosentrik bir sevgi anlayışına yönelmeyi ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle Tanrı bütün yarattıklarını sevdiği için insanların da Tanrı'dan dolayı birbirlerini ve Tanrı'nın yarattıklarını sevmesi gerekmektedir.

Tanrı ve komşu sevgisinin yanı sıra Hıristiyanlıkta alçakgönüllülük ve uysallık da önemli erdemlerdendir. Zira İsa Mesih, "Çünkü ben yumuşak huylu, alçakgönüllüyüm" diyerek, alçakgönüllülük ve uysallık vurgusu yapmakta ve inananların bu konuda kendisini takip etmelerini istemektedir. Hatta o, öğrencilerinin ayaklarını yıkama eylemiyle alçakgönüllülüğün nasıl olması gerektiğini bizzat göstermektedir. Hıristiyanlıkta alçakgönüllülük erdemi övülürken onun karşıtı olan kibir; günahların kökü, meleklerin ve ilk insanın günahı ve insanın Tanrı'ya isyanı olarak algılanmakta ve bu nedenle yerilmektedir. Ayrıca ahlâkî erdemlerle egoizm arasında bir ilişki kurulmakta ve "ruh

temizliği, alçakgönüllülük ve fedakârlık” gibi erdemlerin, ancak egoizmden kurtulmakla mümkün olduğu vurgulanmaktadır.

İsa Mesih’in, ahlâklı yeni bir toplum inşa etme hedefinde “Tanrı ve komşu sevgisi”, “alçakgönüllülük ve uysallık” gibi daha pek çok ahlâkî erdemın önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Onun ahlâkî öğretisi öncelikle Pavlus ve sonrasında Kilise Babaları ve diğer Hıristiyan teologlarca yorumlanmış ve böylece onlar Hıristiyanların ahlâklı bir toplum olması yönünde katkı yapmaya çalışmışlardır. Ayrıca “İsa’nın ahlâkî erdemleri teoride çok güzel ve kulağa hoş gelmekle birlikte, ancak bunların gerçek değeri Hıristiyanların hayatını olumlu yönde değiştirdiğinde ortaya çıkacaktır” denilebilir.

Sayılan bütün güzel erdemlerle ahlâklı bir toplum hedefleyen İsa Mesih’in ilk takipçileri veya taklitçileri İsa’nın “... gel beni izle/takip et” emrini uyan öğrencileri ya da havarileri olmuş ve onlar İsa yaşarken onun istekleri doğrultusunda onu taklit etmeye çalışmışlardır. İsa ölüp, üç gün sonra dirildikten ve bir süre öğrencileriyle birlikte yaşadıkdan sonra, Baba Tanrı’ya gitmek üzere onlardan ayrılacağı sırada öğrencilerine son bir buyruk vermiştir. O, “Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin ...” (Matta 28:19-20) diyerek, öğretisini ya da misyonunu yayma konusunda onları teşvik etmiştir. Onun bu sözlerini emir kabul eden başta Pavlus olmak üzere İsa’nın öğrencileri buldukları coğrafyadan başlayarak o günkü Roma İmparatorluğu’nun her tarafında onun misyonunu yaymaya çalışmışlardır. Öğrencilerin bu tutum ve davranışlarından hareketle ortaya çıkan günümüz Hıristiyanlığının misyonerlik anlayışını, dolayısıyla misyonerlerini “İsa Mesih’in taklidinin en güzel örneği/örnekleri” olarak kabul etmek mümkündür.

Kaynakça / Reference

- Augustinus Bishop of Hippo. (2008). *Homilies on the First Epistle of John (Tractatus in epistolam Joannis ad Parthos)* (Daniel E. Doyle-Thomas Martin, Ed.; Boniface Ramsey, Çev.). New York: New City Press.
- Childress, J. F. (1986). Charity. İçinde James F. Childress & John Macquarri (Ed.), *A New Dictionary of Christian Ethics* (s. 84). USA: SCM Prsess.
- Climacus, J. (1982). *The Ladder of Divine Ascent* (Colm Luibheid - Norman Russell, Çev.). London: SPCK.
- Constable, G. (1995). *Three Studies in Medieval Religious and Social Thought: The Interpretation of Mary and Martha, the Ideal of the Imitation of Christ, the Orders of Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duyndam, J. (2004). Hermeneutics of Imitation: A Philosophical Approach to Sainthood and Exemplariness. İçinde Marcel Poorthuis & Joshua Schwartz (Ed.), *Saints and Role Models in Judaism and Christianity* (ss. 7-21). Leiden and Boston: Brill.
- Ehrman, B. D. (Ed.). (2003). *The Apostolic Fathers, Volume I: I Clement, II Clement, Ignatius, Polycarp, Didache* (C. 1). Cambridge and London: Harvard University Press.
- el-Buḥârî, E. 'Abdullâh M. b. İ. (ö. 256/870). (1422H). *El-Câmi 'u'l-Musnedu's-Şaḥîḥu'l-Muḥtaşar*. Beyrut: Dâru Ṭavḳî'n-Necât.
- Gardner, E. C. (1986). New Testament Ethics. İçinde James F. Childress & John Macquarri (Ed.), *A New Dictionary of Christian Ethics* (ss. 421-424). USA: SCM Prsess.
- Girard, R., Jean-Michel, & Guy Lefort. (1987). *Things Hidden Since the Foundation of the World*. London: Stanford University Press.
- Grant, C. (2003). *Altruism and Christian Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grant, R. M. (1997). *Irenaeus of Lyons*. London and New York: Routledge.
- Guigo, J. J. J. (1951). *Meditations of Guigo: Prior of the Charterhouse Medieval Philosophical*. Milwaukee: Marquette University Press.
- Gündüz, Ş. (2008). *Hristiyanlık*. İstanbul: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- Halliwell, S. (2002). *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*. Princeton: Princeton University Press.
- Hillyer, P. H. (1979). *Imitatio Christi in the spirituality of Charles De Foucauld*. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Kendall, R. T. (2007). *Imitating Christ: Becoming More Like Jesus*. Florida: Charisma House.
- Kirk, K. E. (1966). *The Vision of God: The Christian Doctrine of the Summum Bonum*. New York: Harper and Row.

- Martens, J. W. (2003). *One God, One Law: Philo of Alexandria on the Mosaic and Greco-Roman Law (Ancient Mediterranean and Medieval Texts and Contexts, 2)*. Boston: Brill Academic Publishers.
- Nygren, A. (1953). *Agape and Eros: The Christian Idea of Love* (Philip S. Watson, Çev.). Chicago: University of Chicago Press.
- Ong, W. J. (1994). "Mimesis and the Following of Christ". *Religion & Literature*, 26(2), 73-77.
- Oppenheimer, H. (1986a). Humility. İçinde James F. Childress & John Macquarri (Ed.), *A New Dictionary of Christian Ethics* (s. 284). USA: SCM Prsess.
- Oppenheimer, H. (1986b). Pride. İçinde James F. Childress & John Macquarri (Ed.), *A New Dictionary of Christian Ethics* (ss. 495-496). USA: SCM Prsess.
- Osborn, E. (1976). *Ethical Patterns in Early Christian Thought*. New York: Cambridge University Press.
- Pelikan, J. J. (1992). *After Jesus: The Triumph of Christianity*. USA: Reader's Digest.
- Petry, R. C. (1957). *Late Medieval Mysticism*. Kentucky: The Westminster Press.
- Pope, S. J. (2007). *Human Evolution and Christian Ethics*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Saint Augustine. (1955). *Treatises on Marriage and Other Subjects: The Good Marriage, Adulterous Marriage, Holy* (Roy J. Deferrari, Ed.; Charles T. Wilcox et. al, Çev.). Washington: The Catholic University of America Press.
- Sedulius Scotus & S. Benedicti Abbatis Anianensis. (1864). *Opera Omnia: Juxta memoratissimas Holstenii et Hugonis-Menardi editiones Accuratissime Digesta. -: Tomus Unicus*.
- Smith, G. T. (2014). *Called to Be Saints: An Invitation to Christian Maturity*. Downers Grove: IVP Academic.
- Thomas à Kempis. (t.y.). *De Imitatione Christi*. Geliş tarihi 17 Temmuz 2022, gönderen <https://www.thelatinlibrary.com/kempis/kempis1.shtml>
- Tinsley, E. J. (1986). Imitation of Christ. İçinde James F. Childress & John Macquarri (Ed.), *A New Dictionary of Christian Ethics* (ss. 293-294). USA: SCM Prsess.
- Walz, R. (2013). *Vorbereitung auf das Martyrium bei Cyprian von Karthago: Eine Studie zu Ad Fortunatum*. Frankfurt: Peter Lang GmbH.
- Whyte, J. A. (1986). *Calvinist Ethics* (James F. Childress & John Macquarri, Ed.). USA: SCM Prsess.
- Wilken, R. (1999). John Chrysostom. İçinde Everett Ferguson (Ed.), *Encyclopedia of Early Christianity* (second edition, ss. 622-624). New York and London: Routledge.